

Lina Pliško
Pula

Marijana Fabijanić
Zadar

KUKLJIČKA ČAKAVŠTINA U MARIČIĆEVIM *KAMIČIČIMA DITINJSTVA*¹

UDK 811.163.42'282(497.581.1Kukljice)

Rukopis primljen za tisak 6. 11. 2024.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Tomislav Maričić Kukljičanin (1929. – 2011.) hrvatski je pjesnik, zaljubljenik u svoje rodno mjesto, koje je opjevao u mnogobrojnim stihovima, pričama i igrokazima. Autor je *Rječnika govora mjesta Kukljice na otoku Ugljanu* (2000) i monografije o Kukljici (2003). Sudjelovao je na mnogobrojnim književnim susretima i cijeli svoj vijek posvetio njegovanju kukljičke čakavštine. U radu se bavimo čakavštinom njegova pjesničkog pravičnika, *Kamičići ditinjstva* (1991), u koju su utkana sjećanja na djetinjstvo, ljude, događaje i običaje. Jezik zbirke pjesama analiziramo na fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj razini. Rezultate istraživanja uspoređujemo s opisom kukljičkoga govora Mislava Benića (2014) s ciljem utvrđivanja koliko se u pjesmama zrcale lokalna govorna obilježja te ima li odstupanja od kukljičkoga idioma.

Ključne riječi: fonologija; *Kamičići ditinjstva*; *Kukljica*; leksik; morfologija; otok Ugljan; romanizmi; središnji čakavski dijalekt; Tomislav Maričić Kukljičanin.

¹ Rad je nastao u okviru projekta *Lingvistička geografija Hrvatske u europskome okruženju*, HAZU 3688; voditeljica prof. dr. sc. Dunja Brozović Rončević.

1. UVOD

Tomislav Maričić Kukljičanin (1929. – 2011.) hrvatski je pjesnik, zaljubljenik u svoju rodnu Kukljicu, koju je opjevao u mnogobrojnim stihovima, pričama i igrokazima. Leksičko je blago zapisao u *Rječniku govora mjesta Kukljica na otoku Ugljanu* (2000), napisao je monografiju o Kukljici (2003), sudjelovao na mnogobrojnim književnim susretima i cijeli svoj vijek posvetio njegovanju kukljičke čakavštine.

Poeziju počinje pisati u zrelim godinama. U *Zadarskoj reviji* 1989. objavljuje pjesmu *Teplo srce Kukljice*, a prvu zbirku pjesama, *Kamičići ditinjstva*, 1991. Godine 1994. slijedi zbirka *Dite školja*, čiji su stihovi ilustrirani fotografijama Ante Jaše, 2003. *Pisme umilne*, 2005. *Bodulski kaleidoskop* (koju su likovno opremili Ante Jaša i Tomislav Maričić Kukljičanin). Njegovo je stvaralaštvo uvršteno u nekoliko zbornika radova sa skupa priređenih pod naslovom *Domaća rič*. Božidar Finka uvrstio ga je u zbirku izabranih pjesama *Suvremeno čakavsko pjesništvo zadarskoga kruga* 1992. godine. U *Zadarskoj smotri* objavio je pjesme i članke o narodnim običajima i kulturnoj baštini otoka Ugljana i svoje Kukljice.

2. ISTRAŽENOST UGLJANSKIH GOVORA

Govori otoka Ugljana (Kali, Kukljica, Lukoran, Poljana, Preko, Sutomišćica i Ugljan) pripadaju srednjočakavskom ili ikavsko-ekavskom dijalektu (Brozović, 1988: 88; Lisac, 2009: 95–120), odnosno njegovu rubnom poddijalektu (Lukežić, 1990: 111–116). Jezične značajke, naglasni sustav, fonološke i morfološke, mjesnih govora Kukljice, Ugljana, Lukorana i Kalija opisane su u raspravi Ive Lukežić, *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt* (1990). Iz knjizi pridodanih tablica iščitavamo dvadesetak relevantnih jezičnih značajka za Kukljicu.

Mjesne govore Kukljice, Kalija i Preka u nekoliko je svojih radova spominjao Josip Lisac, to su: *Govori zadarskoga kraja* (1995), *Jezično stanje zadarskoga područja* (1997), *Glasovi srednjočakavskoga dijalekta* (2002). Isti su govori spomenuti i u monografiji o čakavskome narječju u odlomku o srednjočakavskom dijalektu Lisac (2009: 95–120), gdje su navedene njihove fonološke i morfološke jezične značajke.

U recentnoj dijalektološkoj literaturi najbolje je opisan govor Kukljice u doktorskoj disertaciji Mislava Benića *Opis govora Kukljice* (obranjena je 2014. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu), u kojoj je opisana fonologija, morfologija, sintaksa i leksik. U toj se radnji govor Kukljice promatra i u kontekstu drugih ugljanskih govora. Vrijedan je i rad *Osnovne značajke kaljskoga govora* (2017) nastao u koautorstvu Josipa Galića i Sandre Hadžihalilović. Mislav Benić obradio je antroponime

i naglasak Kukljice u radovima: *O antroponimima u Kukljici u 20. stoljeću* (Benić, 2008: 1–18) i *Der Akzent bei den Substantiven in der Mundart der Ortschaft Kukljica* (Benić, 2011: 1–17), opisao je fonologiju i naglasak imenica (Benić, 2013: 11–68), zatim *Instrumental, komitativ i karitiv u kukljičkom govoru* (Benić, 2021: 1–81). U suautorstvu sa Sandrom Hadžihalilović kontrastivno je analizirao govore otoka Ugljana s naglaskom na kaljski govor (Benić i Hadžihalilović, 2017: 425–430). Autori su zaključili da se ugljanski govori (kukljički, kaljski, prečki, poljanski, sutomiški, lukoranski i ugljanski) najlakše razlikuju prema fonološkim osobinama, ponajprije prema vokalizmu te da značajnijih morfoloških razlika nema osobito mnogo.

U knjizi *Posvojnost u kukljičkom govoru* Benić (2021) prikazuje značenje i upotrebu većine osnovnih sredstava za izricanje posvojnosti u govoru mjesta Kukljice na otoku Ugljanu. Među značajne izvore za proučavanje kukljičkog leksičkog blaga ubrajamo *Rječnik govora mjesta Kukljica na otoku Ugljanu* (2000) Tomislava Maričića Kukljičanina, a za istraživanje ugljanskih toponima *Toponimiju otoka Ugljana* (2007) (glavni urednik Vladimir Skračić). Romanizmi u govoru Kukljice obrađeni su u zbirci pjesama Tomislava Meštrića (Vulić, 2006).

3. ISTRAŽIVANJE

U ovome članku detaljnije se proučavaju fonološke, morfološke i leksičke jezične značajke Maričićeve prve zbirke pjesama, *Kamičići ditiñstva*. Jezične se značajke promatraju u kontekstu opisa kukljičkoga govora Mislava Benića kako bi se utvrdilo koliko se u njima zrcali izvorna kukljička čakavština te ima li eventualnih odstupanja od sustava s obzirom na to da je riječ o zbirci pjesama u kojima je dopuštena pjesnička sloboda. Osim toga, promotreno je odstup² li Maričićev pjesnički jezik od kukljičkog kako ga je on sam zabilježio u svojem *Rječniku govora mjesta Kukljica na otoku Ugljanu* (RKG).

Analiza je obuhvatila i domaći i posuđeni leksički fond, u kojem dominiraju romanizmi pa im je posvećeno posebno potpoglavlje rada. U njemu je nakon dijakronijske stratifikacije posuđenica romanskog podrijetla, primjenom teorije jezika u dodiru (Filipović, 1986), opisan razvoj od modela do replike i njihova prilagodba kukljičkom govoru.

² Odstupanjima se ne smatraju tiskarske greške, npr. »fremati nisu znale« (57) umjesto *fermati* (RGK 64) < mlet. *fermar* (Boe 216).

4. FONOLOGIJA

4.1. VOKALIZAM

Vokalski se sustav kukljičkoga govora sastoji od pet standardnih samoglasnika te zatvorenoga *a*, »koje može biti samo dugo i s tim se u vezi nalazi samo pod naglasnom ili kao prednaglasna duljina. U zanaglasnom se položaju gubi opreka između zatvorenoga *a* i *o*, pa prema tome imamo nizove fonema koji se presijecaju (*glôvâ, môre: nâ glôvu, nâ more*). Otvoreno *a*, s druge strane, može biti dugo (što uglavnom i jest) samo u naglašenom slogu, a drugdje je kratko« (Benić, 2014: 12).

U Maričićevim stihovima bilježimo primjer prelaska dugoga *a* u *o*: iz *storoga* kraja (11); Na *dor* ti šaljen (11); mrslinu *gronu* bora (11); *Bloge* noći (11); na kraju riječi: jer vrime *pasivo* (15); un me *kumpanjo* (23).

4.1.1. Odras je jata u kukljičkom ikavsko-ekavski, a ostvaruje se po tzv. zakonu Meyera i Jakubinskoga. To se pravilo, prema Beniću (2014: 57–58), u svim ugljanskim govorima »često narušava u korist ikavskoga odraza, a osim toga, broj je ikavizama u tim govorima u zadnje vrijeme sve veći, ali su oni i danas nedvojbeno ikavsko-ekavski.«

U Maričićevim je stihovima ikavski refleks jata potvrđen u primjerima: *didovu* staru kapu (67); ki su *rič* tvoju (66); ma – ni jednoga *diteta* (67); i *sičon* se *vavik* (64); u *misto* najdrože; imo son *lipe* gače (59); beskrajun *dilu* (61); *pivac* kukurikne (53); *čovik* rodi (25); stolo mu je *vrime* (33), a ekavski: *celoga* života (53); noći *cele* su grmili (57); *leto* (60), u prozima *belin* zaspale (61); na pozor smo *odneli* (59); tuku doma *doneli* (59).

4.1.2. Refleks praslavenskih poluglasova *ь* i *ѣ* (> *ə*) u tzv. jakom položaju jest *a*, odnosno *o*: A *danoska* (67); Sonji *sonjali* (57); *dož* proliče (16), u prijedlogu **vь > va: vavik* glavun zakriče (47); ča su *vavik* popišoni (21); migavicu *vazda* vuko (55). Prijedlog *kadi* (< *kǣdę* > **kǣdĕ*) je potvrđen u obliku *di: di* se je tepli (64); ne znoš *di* si (17); *Di* preši ovaj svit? (26)

4.1.3. Prednji praslavenski nazal **ę* prešao je u *e*: Jedon od *mesa* (91); na suncu augusta *petog!* (61).

4.1.4. Stražnji praslavenski nazal **ǫ* i samoglasni **!* dali su *u*: *Ruke* trudne od-moru (88); Triba *mužu* gače šunprešati (53); na *suncu* augusta *petog!* (61); *suncun* obosjani dvori (81) i spara od *vune* bila (69); lokuče mora *pune* (93).

4.1.5. U korijenu glagola *krasti* ne događa se promjena *ra > re*: da mi riči *kra-deš* (24), ali u korijenu glagola *rasti* ona se provodi: žalji krvovi *zarestu* (88); lešto *restu* dica (60). Jednako je tako i u imenici *vrabac*: drčo je kaj *repčič* (47).

4.1.6. Prva zbirka pjesama Tomislava Maričića Kukljičanina nije akcentuirana. Prema istraživanjima Mislava Benića (2014: 14), kukljički su prozodemi kratkosi-lazni i dugosilazni naglasak te prednaglasna duljina (*kūča*, *nav. rūke*, *u rūci*, *rūkūn*), a zanaglasne duljine nema (*ū ruke*, *rībor*). Prednaglasna duljina stoji samo nepo-sredno pred naglašenim slogom, slogotvorni je *r* samo kratak (*čr̥v*, *c̥r̥no*, *vr̥niti*). Benić je u najstarijih govornika, osobito muških, čuo i novi akut kao rjeđu varijantu dugosilaznoga naglasaka, osobito rijetko na kraju prozodijske riječi. Tu pojavu tu-mači utjecajem govornika čakavskih govora koji akut dobro čuvaju, s kojima su kukljički muškarci mogli kontaktirati na poslu. Kukljički je naglasak slobodan, u velikom broju slučajeva čuva staro čakavsko mjesto naglasaka, tj. nema nikakvih fonologiziranih fonetskih naglasnih pomaka, ali ima raznih ujednačavanja unutar paradigama, a u određenoj mjeri i alotonskih (nefonologiziranih fonetskih) pomica-nja. Naglasak preskače i na prednaglasnice (Benić, 2014: 14).

4.2. KONSONANTIZAM

4.2.1. Prema Beniću (2014: 12), suglasnički je inventar kukljičkoga govora sljedeći: *p, b, m, f, v, t, d, n, r, l, c, s, z, č, đ, š, ž, nj, lj, j, k, g, h*.

Glasovi *č* i *ć* svedeni su na *č* (od *svanuča* //do *smrknuča*, // *čovik* rodi, // *muči* se i stenje (25), kao što ih zapisuje Tomislav Maričić Kukljičanin. Glasovi *č, đ, š, ž* u kukljičkom se govoru izgovaraju nešto »mekše«/»laminalnije« od odgovarajućih standardnojezičnih (Benić, 2014: 15). Od praslavenskog *d'* dobiveno je *j*: iz *tujine* vrne (88); *mej* njima je (91). Glas je *đ* potvrđen u primjerima: Izgljedo *mlođa* i friš-ka (76); *glode* sohe (87). Jednaki je ostvaraj *j* i u primljenica romanskoga podrijetla: *jakete* svukli (78).

4.2.2. Suglasničke skupine *jt* i *jd* čuvaju se u prefigiranim glagolima od *iti, kojega u kukljičkom nema (Benić, 2014: 33), i to *jt* u infinitivima: Žvelto će *dojti* do kraja (26); Ti... neš *projti* lišo (27) i *jd* u oblicima prezentske osnove: *Projdu* sonji (17); *pojden* livo (23), *Dojden* doma (23).

4.2.3. Skupina *čr* se, prema Benićeve (2014: 33) istraživanjima, čuva u slje-dećim riječima: *črišnja*, *črivo* te *čr̥v* i izvedenicama kao *črviti*, *očrviti* ((o)bojiti cr-venom bojom), *črvarija* (bojaona), *očrvati se* (ucrvati se) itd., *čipnja* (peka). Pridjev

crn dolazi s *cr*. U zbirci smo skupinu *čr* ovjerali u primjerima: *Črv* u biši (49); Po *črpnju* pogaču vrči (53) te *cr* u pridjevu *crn*: *crni* facoli (45).

4.2.4. Skupina *st* po prvoj i drugoj jotaciji daje *šč*, a isto vrijedi i za skupinu *sk*, palataliziranu i jotiranu prvom i drugom jotacijom: svaka stranica *godišće* (19); u matici *kršćenih* (61); don snigun neka *zablišči* (61); *išćen* ga svugder (23); neka lumet *išće* (19); *išće* škrače (87).

4.2.5. Malobrojni su primjeri jotiranih/palataliziranih skupina *zd*, *zg*: posli *daž-ja* (18); *dož* proliče (16). *Zd* jotirano drugom jotacijom daje *zj*: visi *grozje* (16). Benić (2014: 34) u Kukljici potvrđuje imenicu *mōžjane* u kojoj se zrcali skupina *zg*, no taj primjer nije potvrđen u stihovima.

4.2.6. Sibilarizacija se ostvaruje u primjerima: *vuci* (89); *kruzi* (89); *rozi* (89).

4.2.7. U Kukljici (Benić 2014: 34), ali i u drugim ugljanskim govorima, zabilježen je prijelaz *l > lj*: sa svoga proga *gljedan* (69); *gljedo* me je fišo (27).

4.2.8. Afrikate daju frikative – *č > š*: kaj *maška* (87); Za *predugaške* (60), *kukljiške divojaške* prsi (61); *kukljiški* fero spi (33).

4.2.9. Prisutno je razjednačavanje *vibrantata sr > sl*: kaj *slebro* (75); na kočeti od *slebra* (80); Brokat crljeni *slebrun* izvezen (61).

4.2.10. Skupina **vs- > sv-* ima metatizirani oblik: *Sve* zataška (87); *Sve* joče i joče! (85); Gori *svaka* škrača (81); *Svaki* ispruženi prst (78).

4.2.11. Stezanje se javlja u oblicima zamjenice *koi*, *-a*, *-e > ki*, *ka*, *ke*: Život *ki* gre (73); *Ku* je ispod kabla (69); *Ke* si mi češljun zalizala (65); Košulja u *kaj* su počivale (61); Na *kima* smo migavicu potezali (65); Iz *nikih* dovnih vrmena (61).

4.2.12. Protetski sonant *j* javlja se na početku riječi ispred *o*: *Jopet* se vrni (23); Ma *jopet* je bila (54). U Kukljici se početno *j* ispred *i* javlja vrlo rijetko (Benić 2014: 38). U zbirci smo zabilježili sljedeće primjere: Di je *Jivi* srce kucot stolo (66); Kate, Luce, Marija, *Jive* (80); Dokle su *jih* zidali (34).

4.2.13. Dočetni *-l* (**-l̥ < *-lb*) na kraju riječi ispred *a* prelazi u *o* (*< -al > -ao > -o*): nison *mogo* spati (69); sve krokode i pošte je *zno* (55) // migavicu vazda *vuko* (55), profesor bi *reko* (27). U glagolskih pridjeva radnih ispred *i* *-l* je reduciran:

šajatiku *zarodi* (55); po skraćama je uze *nosi* (55); ružno se *razboli* (55); dicu svoju u snu *vidi* (53), i ispred *e*: i grob sobun *odne* (55). Krajnji je *l* reduciran i u imenici *žmul*: za *žmu* bavandike prodoli (66).

4.2.14. Prijelaz *-m > -n* u nastavcima i u nepromjenjivim riječima karakterističan je za sve čakavske govore (Lisac 2009:17), pa i u Kukljici (Benić 2014: 41–42), u 1. l. prezenta glagola: *nison* (57), *son* (27), *skrenen* (23); *gren* (23); *zagrlin* (23), u I jd. imenica: *kračun* (15), *lokotun* (15), *zidun* (49), *dvorun* (46), *glavun* (47, 53), *konopun* (15), *akvon* (54), *ognjun* (24), *paklun* (24), *zorun* (24) u zamjenica: I *sobun* (55), L u *svon* (54), u I jd. pridjeva: *ranun* (24), *šporkin* (24), *ljutin* (24), *drogin* (24).

4.2.15. U Kukljici se *h* dobro čuva, a gubi se na početku i unutar riječi, i to samo u oblicima glagola *htjeti* (u uvijek u nesvršenom prezentu (*oču*, *očes* itd.) Benić 2014: 36–37): *sod bi otili* i *moje* (73). U zbirci pjesama smo *h* potvrdili u primjerima: *hropljenja* (57), *hvala ti* (32), *hodi* (60, 27), *hlodnoj* (27), *hlodnih* 38, *buh* (57), *zdoh* (32). U imenici *kruh*, *h* prelazi u *v*: Vezala je kus *kruva* (54); di ni *kruva* ni obuče (86) te u primjeru *Uvati son hip* (97).

4.2.16. Fonem *l* dijelom je konsonantskoga inventara kukljičkoga govora: *zemlju* (34), *kukljiški* (33), *naljuti* (46), *školj* (31), *ulje* (38), *uljen* (38), *prokljota* (43), *kopljice* (42), *brontuljala* (41).

4.2.17. Rotacizam, promjena *ž > r* u međusamoglasničkom položaju, ovjerena je u osnovi glagola **mogti > moći*: I da more *moren* navigavati (31); Vrime se ne *more* (15); Ne *moru* (81).

4.2.18. Potvrđeni su oblici **v̥ > u* pred suglasnikom na početku riječi: *Umire* stora gajeta (93); Dvor *umire* (49); U škraču *udre* (85) te isti oblik u prijedlogu *u*: U srcu (93); Misec *u* škrači spi (80); I u rodu momu (81).

4.2.19. Suglasničke skupine *šk*, *šp*, *št* čuvaju se u primljenicama: *šk* – *škrile* (49), *škuro* (110); *šp* – *šporkica* (110), *šperonca* (110); *št* – *štajuni* (50).

5. MORFOLOGIJA

5.1. Jednosložne imenice muškoga roda, kao i dio dvosložnih, u čakavskome narječju (Lisac, 2009: 17), imaju samo kratku množinu: *puži* (49), *vitri* (49), *puti* (49), *bati* (43), *didi* (34).

5.2. U genitivu množine potvrđeni su nastavci *-ø*, *-ov*. Nulti nastavak imaju imenice ženskoga roda: *ruk* (38), *zvizd* (53) i srednjeg roda: *godišč* (34), a *-ov* muškoga: *škofunov* (43).

5.3. U Maričićevim stihovima u dativu i lokativu jednine imenica ženskoga roda nastavak je *-i*: D *materi* (75), L – u *škrapu* (37), na *punti* (33). U instrumentalu ženskoga roda *-un*: *zorun* (24), s *materun* (60), *lipotun* (50), *glavun* (53). Imenice muškoga roda u D jd. imaju nastavak *-u*: *likoru* (38), *cesoru* (38), *didu* (56), L jd. *-on*: pod *brigon* (37), a I jd. m. r. *-un*: *konopun* (15), *kračunun* (15), *paklun* (24).

Lokativ jd. imenica srednjega roda *-u*: u *zlotu* (37), po *tilu* (44) u *srcu* (93); I jd. s. r. *-en*: *uljen* (38), *moren* (31). Potvrde za D jd. nisu pronađene.

5.4. U množinskoj su paradigmi potvrđeni sljedeći nastavci: D mn. ž. r. *-an*: *škri-lan* (33), L mn. ž. r. *-ah*: u *mocirah* (34), I ž. r. *-ima*: *lažima* (24). D mn. m. r. *-ima*: *sonjima* (61), L mn. m. r. *-ima*: u *dvorima* (62) i L mn. s. r. *-ima*: *vrimenima* (24).

5.5. U zbirci pjesama zabilježeni su ovi vokativi: m. r. jd. *Kumpore dragi* (11); *Kalebu moj* (45); ž. r. jd. *Lozo moja* (37); *Gospe, pomози* (89); Vrniču se, *majo* (66).

5.6. Zamjenica se *ča* javlja kao odnosna: lik *ča* dušu grije (11); *ča* češ mi dati (32); *ča* ga peče (35), u značenju 'nešto' – u vami se *ništo* prominilo (47), 'ništa' – od življenja *ništa* (50); drugo *ništa* nima (53).

5.7. Superlativ se pridjeva tvori dodavanjem prefiksa *naj-* na komparativ (Benić, 2014: 311): Rič *najdrožu* našu (64); u misto *najdrože* (65); Lipša od *najlipšeg* cvita (54).

5.8. Prezent glagola u 3. l. mn. ima nastavak *-u*: *bižu* (49), *tužu* (35), *pužu* (31).

5.9. Glagol u značenju 'hodati, ići, kretati se' u čakavskim se govorima izražava dvjema supletivnim osnovama: infinitivnom *hod(i)-* i prezentskom *gre(d)-*. U Maričićevim se stihovima zrcale obje, infinitivna: Gače *hodi* ordinati (60); Kad san u školu *hodi* (27) i prezentska: Alo, jo *gren*, Majo, Bog! (31); Leto *gre*, dite neče se potiti (60); *Grede* vrime (17); Doni *gredu* (16). Te je oblike u svojem istraživanju potvrdio i Benić (2014: 430).

5.10. Oblik za tvorbu kondicionala glagola *biti* u Kukljici je: *bī, bī, bī, bīmo, bīte, bīju* (i rjeđe *bī*): da ne *bi* koga udri (46); rekla *bi* šarturica (60). Prvo lice jednine *bī* je na cijelom Ugljanu, a u Velom Ižu *bīh/bih*. Umjesto *bīmo/bimo* u Kukljici

često dolazi *bmo* (tako i *ne bmo* umjesto *ne bîmo*), a ponekad i *mo* (Benić 2014: 430). Takav oblik u zbirci nije potvrđen.

5.11. Prema Beniću (2014: 361), u Kukljici su nastavci za imperativ: »-i (2. l. jednine), -imo (1. l. množine) i -ite (2. l. množine) u svih glagola osim u glagola i/u-razreda prve vrste (tip *pokriti* i *obûti*) i dva glagola 4. vrste (*trovâti*, *kupovâti*), koji imaju nastavke -j, -jmo, -jte, te u glagola 5. vrste, koji imaju nastavke -oj/âj, -ojmo/-âjmo, -ojte/-âjte.« U *Kamičićima ditiñjstva* Maričić je zapisao: *Puši*, vitre, proklet bi (88); *vuci* (89), Gospe, *pomozi* (89); *neka nas poljubi* (21).

5.12. Infinitiv u kukljičkom govoru završava na -ti/0 i -či (Benić, 2014: 364): brod *sagroditi* (15); kuću *uzidati* (15); tovara konopun *vezati*; i prasca *zaklati*; i vri-me *fermati* (15); konopun *zavezati*; ni lokotun *zalokotati*; ni kračunon *zakračunati* (15); neš ti prez mene *moči* (27).

6. LEKSIK

Leksik je, u odnosu na fonološku i morfološku razinu, otvoreniji i podložniji utjecajima pa su u njemu inovacije češće. Novine u vokabularu često nastaju zbog popunjavanja leksičkih praznina u jeziku primatelju, a mogu biti posljedica i dugotrajnih dodira s drugim jezikom i njegovog kulturnog prestiža. Promatranje leksika u zbirci *Kamičići ditiñjstva* čiji je jezik predmet analize ovoga rada, osim razdvajanja domaćih leksema od onih stranoga podrijetla, usmjereno je na utvrđivanje postoje li u pjesmama novotvorenice koje su plod leksičke kreativnosti njezina autora. S tim ciljem istražen je domaći i posuđeni leksički fond. Posebna pozornost posvećena je romanizmima kao dominantnoj skupini posuđenica u kukljičkom govoru.

6.1. DOMAĆI I POSUĐENI LEKSIČKI FOND

U domaćem leksičkom fondu u kukljičkom, kao i u drugim čakavskim govorima, sačuvana je praslavenska baština. Pripadaju joj mnogi leksemi korišteni u Maričićevim pjesmama, npr. *čipnja* 'glinena posuda za pečenje' (RGK 43, KD 53), *iskati* 'tražiti' (RGK 92, »Fronine ruke... vavik ništo *išču*« 41), *kabo* (*kabâ* Benić 2014: 167, *kābâ* RGK 105), *kablenica* 'kamena ploča na zidu gdje su odlagani kablovi za vodu' (RGK 43, »*Kablenica* je još na mistu/ di je drven *kabo* bi,/ iz kog son kacolun/ hlodnu vodu pi« 69), *kus* 'komad' (Benić 2014: 179, RGK 134, »kus zemlje droge« 32), *pot* 'znoj' (Benić, 2014: 183, RGK 226, »zodnje kopljice pota / Fronine ruke su dole« 42), *tovar* 'magarac' (Benić, 2014: 87, RGK 313, »*tovara* konopun *vezati*«

15), *trudan* 'umoran' (RGK 318, »Dvi ruke *trudne*« 42), *zdoh* 'dašak (vjetra)' (*zdâh* RGK 351, »*zdoh* meštrola« 11, 32), *zikva* 'zipka' (RGK 353, »storu *zikvu*« 32).

U leksik tog čakavskog govora ušle su riječi iz standardnog hrvatskog jezika, ponajviše nazivi kojima se imenuju noviji pojmovi, npr. *frižider*, *hidrofor* (KD 67), *starački dom* (»Odbatile su ure, / zabrecnu je zvun / – moro teta Lucija / u *starački dom*« 43). Ne bilježi ih ni Benić 2014, ni Maričić u RGK-u. Zbog izloženosti standardnom hrvatskom jeziku kukljički je govor iz njega preuzeo i neke riječi za koje je postojao domaći izraz, npr. noviji *škola*, *znoj* uz starije *skula*, *pot* (Benić, 2014: 155, 183).

U skupini leksičkih posuđenica u kukljičkom govoru najzastupljeniji su romanizmi, i to dalmatoromanski leksički relikti, mletacizmi i talijanizmi, a posuđenica je iz drugih romanskih jezika malo (Benić, 2014: 54–55). U Maričićevim pjesmama utvrđeno je 246 romanizama pa su oni u sljedećem potpoglavlju zasebno obrađeni. Uočen je tek poneki primjer leksema koji potječu iz drugih jezika, kao što su turcizmi *adet* (RGK 11, KD 64) i *muhto* (RGK 167, »vino muhto piju« 79), germanizam *gevermašina* (RGK 73, »U njima je *gevermašina* / u Galiciji bruntuljala« 41), hugarizam *bunda* (»Ovako je bilo unda/ kad se ni nosila bunda« 76) i rusizam *tovariš* (RGK 313, »Sontu Tonči/ *tovariš* je bi« 55). Oni su u kukljički govor vjerojatno ušli preko novoštokavskog.

U analiziranim pjesmama Maričić ne stvara nove riječi nego ih odabire iz leksičke riznice kukljičkog govora. Uglavnom koristi starije forme, adekvatne za pjesničko oslikavanje likova i događaja iz prošlih vremena i uspomena iz djetinjstva (npr. »dicu u *skulu* poslati« 54), a mjestimično novije u opisima promjena koje se neminovno događaju i u njegovu rodnom mjestu. Osim tematske zadanosti, značajan je i stilistički naboj leksema zbog afektivnog i asocijativnog potencijala, npr. *besida* (Benić, 2014: 144, KD 32) u odnosu na neutralniju *rič* (»Ki si ti / da mi *riči* kradeš« 24). Kao parametar u odabiru leksema uočena je i zvučnost, što je očekivano s obzirom na to da je tekst pisan u stihovima. Tako se evidentno zbog rime pjesnik odlučio za romanizam *užonca* u pjesmi »Projdu sonji« (»Sutra je fešta, / radost lešta; / peči jonca / je *užonca*« 16), a za sinonimni turcizam *adet* u pjesmi »Sičon se i pomtin« (»Pomtin komoštre, lopiž pun brudeta / i sičon se vavik / svih dičnih *adeta*« 64). Istom je motivacijom vođen i u slučaju sinonima *šperonca* i *noda* (»umre noda / iznenoda« 17; »užonce / dici *šperonce*« 73).

6.2. ROMANIZMI

6.2.1. Dijakronijska stratifikacija romanizama

Romanizmi u čakavskim govorima tragovi su dugotrajnih, intenzivnih romanско-slavenskih jezičnih dodira. Slavensko stanovništvo dolaskom na Jadran nasta-

njuje se u krajoliku različitom od kontinentalnog i upoznaujući se s geomorfologijom, florom i faunom i kulturom novog prostora, u nedostatku vlastitih naziva za imenovanje novih pojmova usvajaju ih od lokalnog romaniziranog stanovništva. Mnoge od tih najstarijih posuđenica do danas su sačuvane u govoru Kukljici, npr. *mocira* 'suhozid kojim se ograđuje zemljište' (RGK 162; »mocire zidale« KD 41) < lat. *MĀCĒRĪA* (Skok II 446), *murva* 'dud' (RGK 168; »Znon jednu murvu« KD 35) < lat. *MŌRUS* (Skok II 484). Neke su sastavni dio leksika ne samo kukljičkog govora i drugih čakavskih idioma nego su ušle i u nadregionalnu uporabu, npr. *sidro* (RGK 265, »ore sidra« KD 87) < grč. *σίδηρος* 'željezo' (Skok III 229). U analiziranim pjesmama najstarijem sloju romanizama pripadaju dalmatoromanizmi, kao i nazivi latinske ili grčke etimologije preuzeti dalmatskim posredovanjem, npr. *čimak* 'stjenica' (RGK 43; »zbog hropljenja / čimok i buh, / nison mogo spat« KD 57) < lat. *CIMEX*, ak. *CIMICEM* (Skok II 80), *gusterna* 'cisterna od betona' (RGK 83; »vela gusterna« KD 67) < lat. *CISTERNA* (Skok I 318–319, s. v. *četрна*); *komoštre* 'lanac s kukom nad ognjištem' (RGK 122; »Imali smo: / Komoštre« KD 67) < vlat. *cremastrum* (Skok II 25); *konoba* 'podrum, točionica pića' (RGK 123; »u konobu« KD 86) < lat. *CANABA* (Skok II 32); *manula* 'sitna morska riba' (RGK 153; »manule i« KD 32) < **MAENULA* (Skok II 373); *sabun* 'pijesak' (RGK 261; »sabun fangale« KD 41) < lat. *SĀBULUM* (Skok III 181); *spara* 'kolut savijen od krpe, koji se metne na glavu kada se teret nosi na glavi' (RGK 273; »Nikad je tote / i spara od vune bila, / ku je ispod kabla / moja mati nosila« KD 69) < grč. *σφαίρα* ili *σπειρά* (Skok III 308; Vinja III 185); *tuverna* 'krčma, gostionica' (RGK 320; »Iz tuverne gren« KD 23); *žmu* 'čša, posuda iz koje se pije' (RGK 359; »žmu crnoga vina« KD 11) < lat. *MODIOLUS* (Vinja III 180). Najstarijim romanizmima pripada i glagol *barati* '(o ribama) komešati se po površini mora' (RGK 19; »Baro riba« KD 16) < lat. *VARARE* (Skok I 111).

Tragovi višestoljetnih trgovačkih, političkih i administrativnih veza istočne obale Jadrana s Venecijom sačuvani su u čakavskom leksiku, uključujući onaj kukljičkog govora, a neki su prešli i u standardni jezik, npr. *bonaca* (RGK 26; KD 56) < mlet. *bonazza* (Boe 62); *nevera* (RGK 181; KD 33) < mlet. *nevèra* (Boe 134); *riva* (RGK 257; KD 45, 61, 91, 93) < mlet. *riva* (Boe 578); *školj* (RGK 292; KD 31) < mlet. *scoglio* (Boe 629).³

U Maričićevim pjesmama mletacizmi su učestali u pomorskom nazivlju, od naziva vrsta plovila kao što su *bracera* 'jedrenjak s jednim sošnim jedrom' (RGK 27, »Krcojmo ga u braceru!« KD 45) < mlet. *brazèra* (Mio 32); *gajeta* (RGK 72, »U krmu gajete puši« KD 88) < mlet. *gaèta* (Mio 87); *kaič* (RGK 106, »gori sviča/

³ Navedeni mletacizmi uvršteni su u rječničku bazu hrvatskog jezika Hrvatski jezični portal (znanje.hr).

iz kaiča« KD 16) < mlet. *caichio* (Boe 84); *levut* 'ribarski brod na vesla s latinskim jedrom i *šperunom* (kljunom)' (RGK 162) < mlet. *lèuto* (Mio 106) i njihovih dijelova, npr. *mānku/mānkul* 'drveni stupić na brodu, za koji se veže konop' (RGK 152), *monkul* (»monkuli gnjili« KD 93) < mlet. *mancoli* (Mio 112); *prova* 'pramac' (RGK 240, KD 56) < mlet. *prova* (Boe 538); *timun* 'kormilo' (RGK 311, »timun bišavi trune« (KD 93) < mlet. *timòn* (Boe 748) do glagola *koštati* sv. 'brodom pristati uz obalu' (RGK 125, »u svaki porat koštati« KD 31) < mlet. *acostar(se)* (Boe 23) i *navigati* 'brodom morem ploviti' (RGK 179, »kad su vapori navigali« KD 31) < mlet. *navegàr* (Mio 133). Za mletacizme u ovom semantičkom polju ilustrativna je Maričićeva pjesma *Spi moj did*, posvećena djedu Peri, nastradalom utapanjem kod Lavdare, u kojoj nabraja vesla na leutu: »Prova, / šekunda, / tristan / sreda; / katinela, / paroda, / kasarin; / vozi je levut / moj did« (KD 51).

Nadalje, u Maričićevim stihovima utvrđeni su mletacizmi u geografskom i meteorološkom nazivlju karakteristični za govor Kukljice i druge čakavske govore, npr. *fijād* 'udar vjetra, zamah vjetra' (RGK 65), *fijod* (»fijod fuštoni nosi« KD 80) < mlet. *fià* (Boe 267, Vinja I 152, sv. *fjad*); *pulenat* 'sjeverozapad' (RGK 242, »onoj od pulenta« KD 21) < mlet. *ponente* (Boe 451); *šijun* 'orkanski vjetar, vihor' (RGK 289, »vitri šijuni« KD 81) < mlet. *siòn* (Mio 191); u nazivima iz područja arhitekture i građevinarstva, npr. *bankina* 'kameni blok, obično se stavlja uz rub izgrađene obale' (RGK 18, »bankina je povizla« KD 45) < mlet. *banchina* (Boe 60); *kolona* 'stupić na izgrađenom dijelu luke za privez brodova' (RGK 121, »preskakivo kolone« KD 47); *kanutun* 'kut, ugao' (RGK 110, »Dvo kantuna« KD 21); *čufit* 'tavan' (RGK 44, »na čufit« KD 86) < mlet. *sufito* (Mio 204); *kondot* 'zahod' (RGK 122, »ingleški kondot« KD 67); *kužina* 'kuhinja' (RGK 135, »u kužinu« KD 86) te u nazivima namještaja, uporabnih i ukrasnih predmeta u kući i njihovih dijelova, npr. *bruškin* 'gruba četka za ribanje' (RGK 30, KD 67) < mlet. *bruschin* (Mio 35); *bruštulin* 'naprava (drveni valjak) za prženje kave' (RGK 30, KD 67) < mlet. *brustolin* (Mio 35); *kočeta* 'kupovna postelja, krevet' (RGK 119, »u kočeti svojoj bi spoli« KD 31) < mlet. *cochièta* (Boe 175); *trpije* ž. jd. 'okrugla ili trostrana željezna naprava na tri noge, ne koje se meće lanac na ognjište' (RGK 317, »na kominu trpije« 67) < mlet. *trepìe* (Boe 766). U opisu opustjelog domaćinstva u pjesmi *Dvor umire* rabi mletacizme: *leroj* 'ura, sat' (RGK 141) < mlet. *relòio* (Boe 169); *parapet* 'zid' (RGK 204) < mlet. *parpèto* (Boe 471); *pindula* 'njihalo na satu' (RGK 211) < mlet. *pindolo de l'orologio* (Mio 154); *skalina* 'stuba' (RGK 267) < mlet. *scalin* (Boe 616); *škura*, mn. *škure* 'drveni, vanjski zaklopci prozora' (RGK 294) < mlet. *scuro* (Boe 638): »Na vitru / škure se cuncigaju / vamo – tamo / kaj pindula / na leroju [...]. Skaline, / kolone, / parapeti / propala lipota« (KD 49).

Mletacizmi su u govoru Kukljice prisutni i u nazivima iz semantičkog polja odijevanja od kojih Maričić koristi: *facô/facôl* 'rubac' (RGK 62, »crni facoli se

viju« 45) < mlet. *fazzòl* (Boe 258); *fuštân* 'ženska seljačka haljina bez rukava, obično od modroga platna' (RGK 70), *fušton* (KD 75, 80) < mlet. *fustagno* (Boe 293); *kapot* 'kaput' (RGK 111, KD 67) < mlet. *capoto* (Boe 135), *mudânte* 'muške gaće, gaćice' (RGK 166), *mudonte* (»o mudontan mučat triba / ki zno je l' ih imo« KD 75) < mlet. *mudònte* (Mio 128); *muntura* 'odora, uniforma' (RGK 168, »načinjene od munture« KD 60) < mlet. *montura* (Boe 425); *škofun*, mn. *škofuni* 'vrsta opanka' (RGK 292, KD 75, 80) < mlet. *scofoni* (Mio 183); *travesa* 'pregača' (RGK 315, KD 75) < mlet. *traversa* (Mio 213). Mletačke posuđenice su i nazivi iz područja kozmetike *žbrlet* 'šminka za usne' (RGK 357, »na usnicami žbrlet« KD 76) < mlet. *sbelèto* (Mio 177) i *žbrletati* 'našminkati se' (RGK 357, »ni usnice žbrletala« KD 54) < mlet. *sbeletàrse* (Mio 177).

Zbog kulturnog prestiža Venecije, mletacizmi su zastupljeni i u drugim semantičkim poljima, kao što su komunikacija, društvena interakcija i oslovljavanja te oblici ponašanja: *zabruntuljati* 'promrmljati' (RGK 339, »zabruntuljun, / un muči« KD 23) ← *bruntuljati* (RGK 30) < mlet. *brontolar* (Boe 72); *kumpanjati* 'pratiti' (RGK 131, »un me kumpanjo« KD 23) < mlet. *compagnàr-se* (Mio 57); *kuntrati* 'sresti' sv. (RGK 133, »vršnjoke droge kuntrati« KD 65) < *incontràr* (Boe 336); *kumpâr* 'krsni kum, prijatelj' (RGK 132), *kumpor* (»Momu kumporu« KD 11) < mlet. *compàre* (Boe 144); *sântul/sântul* 'kum na krštenju' (RGK 263), *sontul* (KD 47, 55) < mlet. *sàntolo* (Mio 175); *divertiti se* 'zabavljati se, provoditi se' (RGK 51; »voli se divertiti« KD 75) < mlet. *divertirse* (Boe 242, s.v. *divertire*). Za ilustraciju talijanizama u analiziranom korpusu izdvajamo medicinski termin *šajatika* 'reuma, reumatizam, išijas' (RGK 285, »od šajatike pati« KD 43) < tal. *sciatica* i glagole: *kuntraštati* (RGK 133, »Znon jednu murvu / ispod koje se kuntraštalo« KD 35) < tal. *contrastare*; *traditi* 'izdati, iznevjeriti' (RGK 313; »ali je vrime/ s druge bonde tradilo« KD 47) < tal. *tradire*.

6.2.2. Prilagodbe romanizama kukljičkom govoru

Leksemi preuzeti iz romanskih idioma prilagođeni su obilježjima kukljičke čakavštine na svim jezičnim razinama. Prilagodba na ortografskoj razini ostvarena je zamjenom pojedinih grafema modela domaćim: <č> u *čučin* 'duda' (RGK 44, »prez mlika i čučini« KD 43) < mlet. *ciucìn* (Mio 53); <k> u *kamara* 'soba' (RGK 108, »U jednoj smo kamari spoli« KD 57) < mlet. *càmara* (Mio 42); <nj> u *skrinja* (RGK 268, KD 53) < mlet. *scrigno* (Boe 536); <š> u *dešpet* 'prkos, inat' (RGK 48, KD 76, 78) < mlet. *despèto* (Boe 232), <ž> u *užânca* 'običaj, navika' (RGK 327, *užonca* KD 16) < mlet. *usanza* (Boe 774); <đ> u *nostaldija* 'nostalgija' (RGK 184, KD 11) < tal. *nostalgia*.

Fonološke prilagodbe romanizama ogledaju se poglavito u vokalizmu, gdje je primjetno zatvaranje dugog *a* romanskog modela, koje Maričić u zbirci bilježi

grafemom <o> za razliku od RKG-a, gdje rabi grafem <â>, npr. mlet. *ària* (Mio 12) > *ârija* 'zrak' (RGK 15), »jednu oriju disali« (KD 57); mlet. *bevânda* (Mio 24) > *bevânda* (RGK 22), »u slosti bevonde rumene« (KD 80); mlet. *contrada* (Boe 192) > *kuntrâda* 'ulica, put' (RGK 133), »na kuntrodi« (KD 21); mlet. *quadro* (Boe 543) > *kvâdar* 'okvir za sliku, »slika u okviru' (RGK 135), »kvodar visi« (KD 17); mlet. *ferâl* (Mio 79) > *ferâ* 'svjetiljka sa staklenim cilindrom, svjetiljka za ribarenje' (RGK 64), »kukljiški fero slipi« (KD 33).

Od konsonantskih obilježja kukljiškog govora kod romanizama je uočen prijelaz l > lj: mlet. *brontolâr* (Boe 72) > *bruntuljati* nesvr. 'gundati, mrmljati' (RGK 30), »di more u skrači bruntuljo« (KD 65). Protetski j- prisutan je u prilagodbi mlet. *abito* (Boe 20) > *jabit* m. 'gospodska haljina' (RGK 100), »jabita finih« (KD 43).

Prilagodba posuđenica na morfološkoj razini uključuje morfološke ekvivalente, posuđenice koje zadržavaju tvorbene afikse i one koje ga odbacuju ili zamjenjuju domaćim. Primjeri replika koje morfološki preslikavaju romanski model su: *lumin* m. 'žizak, plamičak, stijenj (gori u ulju)' (RGK 146, KD 65) < mlet. *lumìn* m. (Boe 377); *buža* ž. 'rupa' (RGK 34; 3KD 4) < mlet. *busa* (Boe 108), *fanela* ž. »'lanel' (RGK 63; KD 75) < mlet. *fanèla* (Boe 260). Posuđenice koje su odbacile romanski nastavak su: *cimitor* m. 'groblje' (RGK 37, KD 27) < mlet. *zimitèro* (Mio 224), *indiric* m. 'adresa' (RGK 90; 91) < mlet./tal. *indirizzo* (Boe 338); *štam* m. 'vunena pređa tvorničke izrade' (RGK 298, »bičve od štama« 75) < mlet. *stame* (Boe 700). Promjena gramatičkog roda modela u procesu morfološke adaptacije zabilježena je u sljedećih posuđenica: tal. *bagno* m. > *banja* ž. 'kada za kupanje' (RGK 19, KD 67); tal. *vizio* m. > *vicija* ž. 'razmaženost' (RGK 331, »ke vicije san dozvolila« KD 53).

Neke replike zadržale su sufiks romanskog modela, npr. *-in* u *burin* m. (RGK 32, KD 56) < mlet. *borìn* (Boe 92); *neverin* (RGK 182, KD 56) < mlet. *neverìn* (Mio 134). Fonološki su se prilagodili čakavskom zadržani romanski sufiksi *-òn* > *-un* u *ormarun* m. 'veliki ormar' (RGK 197, KD 67) < mlet. *ameròn* (Boe 44); *capun* 'trnokop, pijuk' (RGK 35, KD 67) < mlet. *zapòn* (Mio 221); *-ozza* < *-oca* u *karoca* 'kočija' (RGK 113, KD 32) < mlet. *carozza* (Boe 105). Sačuvani su romanski prefiksi *in-* i *s-*, npr. mlet. *ingropâr* (Boe 344) > *ingropati* 'zamrsiti, zaplesti' (RGK 90) → *ingropan* fig. 'stisnut, zavezan' (»u posu ingropana« KD 76); mlet. *sconsumar se* (Mio 184) > *skunsumati* 'potrošiti, uništiti, iscrpiti' (RGK 267, »kaldaja ga je skunsumala« KD 47).

Neki romanizmi u tvorbi riječi dobivaju domaće sufikse kao što su *-ič* i *-ica* u tvorbi umanjenica, npr. mlet. *bocòn* (Mio 27) > *bokun* 'komad' (RGK 26, »bokun pogače« KD 11) → *bokunič* (»bokunič raja« KD 26); mlet. *scaia* (Mio 179) > *škalja* 'sitno, oštro kamenje, šljunak' (RGK 290) → *škaljica* (RGK 290, »firale po škaljici cokulaju« KD 66). Glagoli romanskog podrijetla za izražavanje svršenog i nesvršenog vida dobivaju domaći prefiks te infiks *-iv-* za izražavanje iteracije (Fabijanić 2015),

što u analiziranom korpusu ilustriraju glagoli: mlet. *bàter* (Mio 21) > *batiti* (RGK 20) → *odbatiti* sv. 'otkucati, odbiti (ure na satu)' (RGK 190, KD 43); mlet. *salisàr* (Mio 174) > *salizati* → *posalizati* 'tlo ravno popločati' (RGK 223, KD 61); mlet. *calàr* (Boe 117) > *kalati* 'spustiti' (RGK 107) → *zakalati* 'mrežom opasati' (RGK 342, »zakalaj – zapaši / vuci / vuci« KD 89); mlet. *pasàr* (Mio 145) > *pasati* 'proći' (RGK 205, KD 21, 23, 47, 50, 91) → *pasivati* »prolaziti« (RGK 205, KD 44, 47, 93).

6.2.3. Odstupanja od kukljičkoga govora

S obzirom na to da je analiziran tekst pjesnički, u njemu su moguća odstupanja od mjesnoga govora na kojem je napisan. Na ortografskoj razini, osim prethodno istaknute razlike u bilježenju zatvorenog *a*, tipa *meštrol* (KD 107), *meštrâ* (RGK 158), usporedbom leksema korištenih u zbirci s Benićeveim opisom kukljiškog govora i Maričićevim RGK-om utvrđeno je da je termin *kuntrapiz* 'ravnoteža' (RGK 133) < tal. *contrappeso*, u stihovima bilježen razdvojeno (»radi kuntra piza« KD 54), *kuntra* < mlet. *contra* (VG 245) i *piz* < mlet. *pèso* (Mio 152). U RGK-u zabilježen je oblik *lotarija* 'lutrija' (RGK 145), kojem bi etimon mogao biti mlet. *lotaria* (Boe 375–376), a *loterija* u naslovu *Život je loterija* (KD 43) preslikava tal. *lotteria*.

Analizom na semantičkoj razini uočeno je da u RGK-u s. v. *bàla* Maričić nije zabilježio semantizam 'mjerna jedinica za količinu, ob. bala sukna, bala pamuka'⁴ koji je prisutan u Zbirci (»bale bumboka« KD 41). Neki su romanizmi očekivano korišteni u prenesenom značenju, npr. *lampati* 'sijevati' (RGK 138) < mlet. *lampàr* (Mio 105) u stihu »očima lampaju« (78); *pizati* 'težiti' (RGK 213) < mlet. *pesàr* (Boe 495) u prenesenom značenju 'biti težak, mučan' (»život sve više pizo« 47).

Nadalje, Maričić je u zbirci upotrijebio šest romanizama koje nije uvrstio u RGK. To su imenice *bruntuljača*, *falset*, *televizijun* te glagoli *diskutati*, *piturivati*, *šaludivati*. U RGK-u naveden je glagol *bruntuljati* (RGK 30), ali nije imenica *bruntuljača*. Njezina prisutnost u kukljičkom govoru potvrđena je terenskim istraživanjem. Formirana je prema mlet. *brontolon* (Boe 102), *brontolona* ž., uz zamjenu romanskog sufiksa *-ona* domaćim *-ača*, usp. *golužača* (RGK 77; Benić 251) < mlet. *goloson* (Boe 311), *-ona* ž., koju rabi u istoj pjesmi: »golužača, / bruntuljača / svugder svrača« (KD 86). Pod utjecajem talijanske glazbene umjetnosti u standardni hrvatski jezik ušli su talijanski nazivi iz područja glazbe (Sočanac 2002: 135). Jedan od njih je i tal. *falset* > hr. *falset* koji označava vrstu visokog muškog glasa.⁵ Maričić ga upotrebljava u pjesmi *Moje noći*: »otoc u falsetu« (KD 57). Kako

⁴ Naziv je u tom značenju ušao u nadregionalnu upotrebu, Hrvatski jezični portal (znanje.hr) (pristupljeno 24. 2. 2024.).

⁵ Glazbeni naziv *pjevati u falsetu*, s.v. *falset*, Hrvatski jezični portal (znanje.hr) (pristupljeno 26. 2. 2024.).

nije dijalektalni termin, nego pripada standardnojezičnom leksiku, nije zabilježen u Benićeveu radu ni u RGK-u. Talijanizam *televizijun* m. 'televizija' (KD 67)⁶ < tal. *televisione* ž. može se smatrati arhaičnim oblikom, kao i *penšijun* m. 'mirovina' (»penšijun zarodili« KD 31) < tal. *pensione*, koji je Maričić uvrstio u RKG (208), i evidentirao Benić navodeći da ga je ekvivalent *pensija* ž. potisnuo »još prije oko pedesetak godina« (Benić 191). Maričić je u rječnik uvrstio imenice *pitur* 'ličilac, soboslikar' i *pitura* 'boja' (212), ali ne i glagole *piturati* sv. 'bojiti' < mlet. *pituràr* (Boe 445) i *piturivati* nesv. (»piturivo i redi« KD 33), koje je evidentirao Benić za govor Kukljice (367), a potvrđeni su i na drugim čakavskim punktovima, npr. Rivanj (RRG 221) i Sestrunj (RGS 186). Međutim, glagoli *diskutati* (»rasprovla-ju, / diskutaju / o onima ki pasaju« KD 21), moguće nastali prema tal. *discutere* i *šaludivati* (»mornori ga šaludivali« 33) < mlet. *saludàr* (Boe 596), nisu zabilježeni ni u Maričićevu rječniku ni u Benićeveu opisu govora Kukljice, a ni u konzultiranim rječnicima čakavskih govora i također ih možemo smatrati arhaizmima.⁷

7. ZAKLJUČAK

U radu je analizan jezik zbirke pjesama Tomislava Maričića Kukljičanina *Kamičići ditinjstva*, spjevanu njegovom rodnom kukljičkom čakavštinom. Jezik je promatran u kontekstu Benićeve opisa kukljičkoga govora s ciljem utvrđivanja u kojoj mjeri pjesnička zbirka predstavlja jedan hrvatski idiom te postoje li odstupanja od sustava zbog dopuštene pjesničke slobode. Rezultati istraživanja pokazali su da Maričićevi stihovi dobro zrcale kukljičku čakavštinu na promatranim jezičnim razinama, što je bilo i očekivano s obzirom na to da je autor velik dio svojega životnog vijeka posvetio očuvanju i promidžbi kukljičkoga govora. Znatnija odstupanja od glavnih fonoloških i morfoloških obilježja tog mjesnog govora nisu utvrđena ni u domaćem ni u posuđenom leksiku. Evidentna je uporaba leksema koji su uglavnom atestirani u leksikografskim i etimološkim izvorima. Nisu utvrđene novotvorenice.

Promatranjem pjesnikovih leksičkih odabira u kontekstu tema koje obrađuje uočeno je da su starije forme zastupljene u prikazima prošlih događaja i uspomena, a novije u opisima suvremenijih pojava u pjesnikovom rodnom mjestu. S obzirom

⁶ Naziv nije evidentiran u dostupnim rječnicima čakavskih govora.

⁷ Usp. »a kad inteligencija vidje, da prvi romanopisci *diskutuju*, da im je roman tek popularni oblik za proturivanje izvjesnih ideja« (Antun Gustav Matoš. 1917. *Feljtoni i eseji*, Naklada »Juga«, Zagreb, str. 21); »I dignuvši opet ruku do sljepočice, *salutira* i reče odlučno: - Molim za ovaj ples« (Milan Begović. 1940. *Giga Baričeva*. Bulaja naklada, Zagreb, 1999), prema Hrvatski jezični korpus: rezultati (ihjj.hr) (pristupljeno 30. 7. 2024.).

na glavni tematski okvir pjesama definiranim naslovom zbirke, *Kamičići ditiñstva*, autor promišljeno upotrebljava *materinu rič* (11, 64), odnosno vokabular iz vremena svojeg djetinjstva, a to su tridesete i četrdesete godine prošlog stoljeća. Iako neke riječi iz toga vremena više nisu dio aktivnog leksika u kukljičkom govoru jer se ne rabe zbog novoga načina života ili su potisnute inovacijama uglavnom iz novoškavskog, autor ih odabire zbog njihove starine, afektivnog naboja, asocijativnog potencijala i ponekad zbog zvučnosti.

LITERATURA

- Benić, M. (2009). O antroponimima u Kukljici u 20. stoljeću, *Folia onomastica Croatica*, 17, 1–18.
- Benić, M. (2011a). Der Akzent bei den Verben der Mundart der Ortschaft Kukljica. U T. Pronk and R. Derksen (ur.). *Papers on Balto-Slavic accentology*, 1–17. Amsterdam – New York: Rodopi.
- Benić, M. (2011b). Der Akzent bei den Substantiven in der Mundart der Ortschaft Kukljica. *Baltistica*, 7, 27–62, 327–338.
- Benić, M. (2014). *Opis govora Kukljice*. Doktorski rad (u rukopisu). Zagreb: Filozofski fakultet.
- Benić, M. (2021). Instrumental, komitativ i karitiv u kukljičkom govoru. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 47, 1, 1–81.
- Benić, M. i Hadžihalilović, S. (2017). Kontrastivna analiza govora otoka Ugljana s naglaskom na kaljski govor. U J. Faričić (ur.). *Kali*. 425–430. Zadar: Sveučilište u Zadru, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Općina Kali.
- Brozović, D. (1988). *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«.
- Fabijanić, M. (2015). Morfološke prilagodbe glagolskih romanizama u govorima otoka Ugljana. *Croatica et Slavica Iadertina*, 11, 1, 3–18.
- Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.
- Lisac, J. (1995). Opće značajke govora zadarskog kraja. *Zadarska smotra*, 5, 6, 13–17.
- Lisac, J. (1998). Jezično stanje zadarskoga područja. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 32, 99–105.
- Lisac, J. (2002). Glasovi srednjočakavskoga dijalekta. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 32, 1–2, 79–90.
- Lisac, J. (2009). *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lukežić, I. (1990). *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Maričić, T. K. (1991). *Kamičići ditiñstva*. Zadar: Književni centar Zadar.
- Sočanac, L. (2002). Talijanizmi u hrvatskome jeziku. *Suvremena lingvistika*, 53–54, 1–2, 127–142.
- Vulić, M. (2006). Uloga romanizama u zbirci pjesama »Na raskrižju vitrov« Tomislava Meštrića. *Croatica et Slavica Iadertina*, 2, 2, 327–335.

INTERNETSKI IZVORI

Hrvatski jezični portal

Hrvatski jezični korpus

BIBLIOGRAFSKE KRATICE

- Boe Boerio, Giuseppe (1867). *Dizionario del dialetto veneziano*, ur. G. Cecchini.
- Filipi Filipi, Goran (1997). *Betinska brodogradnja – etimologijski rječnik pučkog nazivlja*, Županijski muzej, Šibenik.
- KD Maričić, Tomislav Kukljičanin (1991). *Kamičići ditiñstva*. Književni centar Zadar.
- Mio Miotto, Luigi (1991). *Il vocabolario del dialetto veneto-dalmata*, Edizione Lint, Trieste.
- RGK Maričić Kukljičanin, Tomislav (2000). *Rječnik govora mjesta Kukljica*, Matica hrvatska Zadar, Zadar.
- Skok Skok, Petar (1971. – 1973). *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, I – III, JAZU, Zagreb.

OPĆE KRATICE

ak. – akuzativ

lat. – latinski

mlet. – mletački

ob. – obično

tal. – talijanski

vlat. – vulgarnolatinski

ZNAKOVI

* nepotvrđeni, pretpostavljeni oblik

CHAKAVIAN IDIOM OF KUKLJICA IN POETRY COLLECTION *KAMIČIČI DITINJSTVA* BY TOMISLAV MARIČIĆ KUKLJIČANIN

Summary

Croatian writer and lexicographer, Tomislav Maričić Kukljičanin (1929 – 2011) dedicated his life to the cultural heritage of his native place Kukljica, particularly to its local speech. His writings comprise a dictionary (*Rječnik govora mjesta Kukljice na otoku Ugljanu*, 2000), a monograph about Kukljica (2003), short stories, plays and verses. This contribution deals with his first book of dialectal poems *Kamičići ditiñstva* (1991), inspired by his childhood memories, people, events and customs of his native place. Taking into consideration the linguistic creativity associated

with poetry, our research interest was focused on the following questions: Does the language used by Tomislav Maričić in the collection of poems *Kamičići ditinjtva* correspond to the Chakavian speech of Kukljica or differ from it? Are there innovative linguistic forms in his verses? For this purpose, phonology, morphology and vocabulary were analysed. The research results were compared with the description of the Chakavian speech of Kukljica by Mislav Benić (2014) and it was concluded that the linguistic features of this local idiom are well reflected in the analysed poems. There are no major deviations from the Kukljica idiom in phonology and morphology of Slavic inherited lexicon nor of Romance loanwords. Most words used by Tomislav Maričić are attested in dialectal dictionaries and etymological resources. Neologisms were not found. This result was expected considering the author's engagement in collecting and promoting the linguistic heritage of his native Kukljica. The presence of archaic words could be explained in the context of thematic framework of analysed poems, defined by the title of the collection – *Kamičići ditinjtva* (*Childhood's pebbles*). Tomislav Maričić uses his mother tongue as it was in his childhood, i. e. in the 1930-s and 1940-s. Some words from that period don't belong to the active vocabulary anymore, mainly due to the influence of the Croatian standard.

Key words: *Tomislav Maričić Kukljičanin; Kamičići ditinjtva; Kukljica dialect; Chakavian dialect group; Central Chakavian; marginal sub-dialect; phonology; morphology; lexis; Romance loanwords.*

LA PARLATA CIACAVA DI KUKLJICA NELLA RACCOLTA DI POESIE *KAMIČIČI DITINJTVA* DI TOMISLAV MARIČIĆ KUKLJIČANIN

Riassunto

Scrittore e lessicografo croato, Tomislav Maričić Kukljičanin (1929 – 2011) ha dedicato la sua vita al patrimonio culturale del suo paese nativo, Kukljica, e in particolare alla sua parlata ciacava. I suoi scritti comprendono un dizionario (*Rječnik govora mjesta Kukljice na otoku Ugljanu*, 2000), una monografia su Kukljica (2003), racconti, opere teatrali e versi dialettali. Il presente contributo riguarda la sua prima raccolta di poesie dialettali *Kamičići ditinjtva* (1991), ispirata dai ricordi dall'infanzia, persone, eventi e usanze del suo paese nativo. Prendendo in considerazione la creatività linguistica comunemente associata alla poesia, la nostra ricerca si focalizza sulle seguenti domande: Il linguaggio di Tomislav Maričić nella

raccolta di poesie *Kamičići ditinjsva* corrisponde alla parlata ciacava di Kukljica? Se no, quali sono le principali differenze? Ci sono innovazioni linguistiche nei versi analizzati? Con tale obbiettivo sono stati analizzati i tratti fonologici e morfologici nonché il lessico del testo poetico. I risultati della ricerca sono stati confrontati con la descrizione della parlata ciacava di Kukljica effettuata da Mislav Benić nella sua tesi di dottorato (2014), dopo di che è stato concluso che i tratti linguistici della parlata ciacava di Kukljica sono presenti nelle poesie analizzate. Al livello fonologico e morfologico non sono stati riscontrati maggiori deviazioni dalla parlata ciacava di Kukljica né nel lessico di origine slava né nei prestiti romanzi. La maggior parte delle parole usate da Tomislav Maričić sono state attestate nei dizionari dialettali e nelle fonti etimologiche. Non sono stati riscontrati neologismi. Questi risultati corrispondono alle aspettative, considerando l'impegno dell'autore nella raccolta e promozione del patrimonio linguistico del suo paese nativo. La presenza degli arcaismi nelle poesie analizzate risulta logica nel contesto della cornice tematica, definita dal titolo della raccolta - *Kamičići ditinjsva* (Sassolini dell'infanzia). Tomislav Maričić usa la lingua materna com'era nella sua infanzia, cioè negli anni Trenta e Quaranta del XX secolo. Alcune parole usate in quel periodo nella parlata ciacava di Kukljica non fanno più parte del lessico attivo, il che è principalmente attribuibile all'influsso del Croato standard.

Parole chiave: Tomislav Maričić Kukljicanin; *Kamičići ditinjsva*; parlata ciacava di Kukljica; gruppo dialettale ciacavo; ciacavo centrale; sottodialetto marginale; fonologia; morfologia; lessico; romanismi.

Podatci o autoricama

Dr. sc. Lina Pliško, redovita je profesorica zaposlena na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Područja su njezina nastavnoga i znanstvenoga rada: hrvatska dijalektologija, povijest hrvatskoga književnoga jezika te hrvatsko-talijanski jezični dodiri.

E-adresa: lpliško@unipu.hr

Doc. dr. sc. Marijana Fabijanić, viša je predavačica zaposlena na Odjelu za turizam i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zadru. Podučava talijanski jezik na preddiplomskoj i diplomskoj razini. Bavi se jezičnom i književnom baštinom te hrvatsko-talijanskim jezičnim dodirima.

E-adresa: mfabijanic@unizd.hr